

LRF och allemansrätten

LRF:s policy

LRF anser att allemansrätten - den enskildes och familjens rätt att vistas i naturen - är ett värdefullt inslag i vår svenska kultur. Denna positiva inställning gäller även av orienteringsklubbar och andra ideella organisationer organiserad verksamhet i naturen. För att undvika konflikter bör den som organiserar sådan verksamhet ta kontakt med berörda markägare och brukare och, om arrangemanget innebär intrång av betydelse, också träffa överenskommelse med dessa. Kommersiell verksamhet i naturen på annans mark medför i allmänhet så stort intrång och skada att det inte ryms inom allemansrätten utan kräver överenskommelse mellan markägaren och den som bedriver verksamheten.

Allemansrätten har förändrats

Allemansrätten har gamla rötter, man skulle kunna säga att den är en del av vårt kulturarv. LRF vill att detta arv skall leva vidare vilket förutsätter att hävdvunna rättigheter och skyldigheter respekteras. Allmänheten är alltid välkommen i markerna men var och en måste uppträda med hänsyn och respekt för naturens krav och markägarens intressen. När allemansrätten utövas under ansvar innebär den i allmänhet ingen nämnvärd olägenhet för den som äger och brukar mark.

När verksamhet organiseras i naturen, det kan till exempel gälla vissa former av friluftsliv, ökar risken att naturen skadas och att det uppkommer olägenheter för markägaren. Detsamma gäller vid oförsiktig kanalisering d.v.s. när många människor anvisas till samma område i naturen, t.ex. leder.

Självklart skall orienteringstävlingar och annat friluftsliv kunna utövas i naturen men det är av största vikt att verksamheten bedrivs med respekt för såväl natur som markägare. Detta ställer krav på samråd och anpassning. När intrånget är större än vad som kan anses rymmas inom allemansrätten, det vill säga skador och olägenheter större än vad markägaren skäligen skall behöva tåla, krävs markägarens tillstånd. Enligt LRF:s uppfattning gäller detta alltid vid stora arrangemang.

Det är enligt rättspraxis möjligt att med åberopande av allemansrätten bedriva kommersiell verksamhet på annans mark under förutsättning att verksamhet ej innebär skada och olägenhet. LRF anser av flera skäl att en sådan ordning ej är acceptabel. Dels av principiella skäl, det bör inte vara möjligt att mot ägarens vilja utnyttja annans egendom i förvärvssyfte, dels därför att markägarens möjligheter att förhindra att det uppkommer skador är mycket begränsade.

2003-04-24

Nuvarande ordning kan endast ändras genom lagstiftning. LRF verkar därför för en lagstiftning som i princip förhindrar att allemansrätten utnyttjas kommersiellt.

Vad säger lagen?

Allemansrätten är ingen lag, den är en sedvanerätt. Detta innebär inte att den är utanför den formella juridiken. Av regeringsformen framgår att alla skall ha tillgång till naturen enligt allemansrätten och av miljölagstiftningen framgår att var och en som utnyttjar allemansrätten eller vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den.

Allemansrättens gränser sätts av bestämmelser i flera lagar, framförallt i brottsbalken. Den som utan lov färdas över tomt, plantering eller annan äga (t.ex. besådd åker eller skogsplantering) som kan skadas därav kan dömas för tagande av olovlig väg. Vägar berörs ej av denna bestämmelse men en tomt är alltid skyddad genom bestämmelsen om hemfridsbrott. Av intresse i sammanhanget är också brottsbalkens bestämmelser om åverkan, som reglerar rätten att ta naturalster, och om olaga intrång.

Allemansrätten gäller för färdsl till fots, med skidor, cykel eller till häst. Rätten tillkommer den enskilde men kan utövas i grupp men oavsett hur den utövas gäller att skada eller olägenhet ej får uppkomma

Motorfordonstrafik i terrängen är i princip förbjuden enligt terrängkörningslagen. Undantagen är körning för jord- och skogsbrukets behov samt skotertrafik på snötäckt mark (dock inte i plant- och ungskog vars medelhöjd över snötäcket är lägre än två meter och på jordbruksmark om det inte är uppenbart att skada ej kan uppkomma).

Miljöbalken som innehåller några bestämmelser som särskilt berör organiserad verksamhet. Det gäller bl.a. de allmänna hänsynsregler som skall iakttas av var och en så snart skada eller olägenhet för människors hälsa eller för miljön kan befaras uppkomma. Av förarbetena framgår att dessa regler gäller för kommersiellt organiserat friluftsliv med utnyttjande av allemansrätten och även för ideella former av organiserat friluftsliv. Detta innebär bl.a. att organisatör är skyldig att vidta förebyggande åtgärder och iakttä försiktighet i syfte att förhindra att deltagarna orsakar skada.

En annan nyhet är att myndighet skall kunna utfärda bestämmelser om att organisatör skall vara skyldig att anmäla sin verksamhet till naturvårdsmyndigheten för samråd. Däremot behöver inte anmälan göras till markägaren. Myndigheten skall därefter informera markägaren och ge denne tillfälle att lämna synpunkter. För att myndigheten skall kunna ingripa mot verksamheten krävs att den skadar eller kan skada naturmiljön. Myndigheten

2003-04-24

kan inte ingripa enbart för att komma till rätta med olägenheter för fastighetsägaren.

Att en organisatör skall vara skyldig att vidta förebyggande åtgärder för att förhindra skada är naturligtvis positivt även för markägaren liksom att myndigheten kan föreskriva viss reglering av verksamheten. Det är däremot direkt stötande att anmälan primärt skall göras till en myndighet utan att markägaren överhuvudtaget behöver känna till att det pågår planering för verksamhet som berör hans mark.

Forsränningsmålet, ett praktikfall

Under en följd av år bedrevs forsränning i en fors i Ätran kallad Norrströmmen belägen i sydligaste delen av Älvsborgs län. Arrangören av forsränningsverksamheten tillhandahöll utrustning och anvisade ett bestämt område för forsränning. Verksamheten medförde avsevärda skador och olägenheter för markägaren.

För markägaren var det viktigt att få en juridisk prövning av intrånget. Eftersom det var en fråga av stor principiell betydelse engagerade sig LRF både juridiskt, genom att LRF Juridiska byrån företrädde markägaren vid domstolsbehandlingen, och ekonomiskt. Målet avsåg vitesförbud riktat mot arrangören.

Efter flera års processande konstaterade Högsta Domstolen hösten 1996 att skadorna och olägenheterna klart översteg vad fastighetsägaren måste tåla på grund av allemansrätten. Arrangören förklarades därför sakna rätt att utan markägarens medgivande arrangera eller på annat sätt medverka till organiserad forsränning på den aktuella fastigheten. Markägarens intresse blev således tillgodosedda i detta fall. Av stor principiell betydelse är emellertid ett uttalande i domskälen. Där sägs att det inte föreligger hinder att allemansrätten utnyttjas kommersiellt.

En slutsats man kan dra av Högsta Domstolens dom är att det inte finns något allmänt hinder för en kommersiell arrangör att utnyttja annans egendom för sin verksamhet. Det är först när skador och olägenheter överskrider vad markägaren måste tåla på grund av allemansrätten som markägarens medgivande krävs. En annan slutsats är att en arrangör inte kan friskriva sig från ansvar genom att hänvisa till enskilda deltagare utan måste ta ansvar för de samlade konsekvenserna av verksamheten.

Naturturism utan konflikter

Naturturism bygger oftast på allemansrätten. Den skiljer sig från turism i allmänhet genom att den i stor utsträckning tar i anspråk egendom som tillhör

2003-04-24

annan än den som anordnar eller på annat sätt medverkar till turistverksamheten. Detta bäddar för konflikter.

Ett absolut villkor för en långsiktigt fungerande naturturism är att verksamheten kan bedrivas utan störande intressekonflikter. Såväl arrangörer som samhället, främst kommunerna, har här ett ansvar. Det finns mycket som kan göras för att förhindra att konflikter uppstår. En grundförutsättning är att verksamheten har en lokal förankring och att markägarperspektivet beaktas. LRF:s uppgift är att verka för att all naturturism bedrivs på den grunden. Detta arbete måste bedrivas på såväl lokal nivå genom kontakter med arrangörer och kommuner som på regional och central nivå genom kontakter med myndigheter och organisationer.

Viktigt för att undvika konflikter

- Information i ett tidigt skede till berörda markägare och annan lokalbefolkning. Möjlighet att påverka.
- Information till naturturismens utövare om hur man uppträder i naturen och om den hänsyn man är skyldiga att ta.
- Överenskommelser med markägarna när mark tas i anspråk utöver vad som ryms inom allemansrätten.
- Välskötta läger- och rastplatser i tillräckligt antal.
- Möjligheten att med stöd av lagstiftningen begränsa allmänhetens tillgång till naturen bör utnyttjas när nyttjandet leder till skador och olägenheter som inte kan godtas.
- Ersättning till markägarna i de fall turistverksamheten innebär skada och/eller olägenhet. När ersättningen beräknas bör hänsyn även tas till att markägaren, genom att han bidrar med en viktig resurs, också är delaktig i turistverksamheten.

LRFs ståndpunkter

- Allt nyttjande av naturen på allemansrättens grund måste ske på naturens villkor och med respekt och förståelse för den som äger och brukar marken.
- För att naturturism skall kunna bedrivas utan konflikter är det nödvändigt att den är lokalt förankrad och att markägarperspektivet beaktas.
- Kommersiell verksamhet i naturen med åberopande av allemansrätten utan överenskommelse med berörda markägare bör – såvida det inte rör sig om bagatellartade intrång – förbjudas.